

Camí Natural

La creació del Camí Natural Matarranya-Algars serveix per mostrar la riquesa paisatgística de la comarca i pot salvar una part del patrimoni oblidat. [p. 5]

Beques “Joaquín Torres”

38 joves de Mequinensa de segon de carrera universitària opten a aquests ajuts de la Fundació de l'empresari editorial mequinensà. [p. 8]

TEMPS DE FRANJA

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Lombarte al Pont de Suert

La capital ribagorçana homenatja el poeta matarranyenc i Joan Vinyoli el dia de Sant Jordi, per commemorar els Anys respectius. [p. 13]

Mequinensa pel català

L'Ajuntament i diverses entitats de la vila de Moncada han sol·licitat que es mantingue l'assignatura de català al currículum aragonès. [p. 16]

24a TROBADA CULTURAL DEL MATARRANYA

[p.6 i 7]

25

anys sense
**Desideri
Lombarte**

aniversari
d'Ascuma

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 8 Baix Cinca
- 10 Entrevista
- 12 Llitera
- 13 Ribagorça
- 16 Aragó
- 17 Galeria de personatges
- 18 PP.CC.
- 19 Opinió

Imatge coberta: Fulls de llibre.
Foto ©Carles Terès

TEMPS DE FRANJA 122

Edita:

Iniciativa Cultural de Franja

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
 • Associació Cultural del Matarranya
 • Consells Locals de la Franja
 • Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 • Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isabel Calaf
 info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
 Isabel Calaf • tempsdefranja@gmail.com

Consell de redacció:

El Matarranya: Josep M. Baró, M. D. Gimeno,
 José Miguel Gràcia, Artur Quintana, Carles
 Sancho.

El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme
 Messuguier i Hugo Sorolla.

La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep
 Esplugas, Glòria Francino i Josefina Motis.

Aragó: Màrio Sasot.
 PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:

Marina Barrafon, Sigrid Schmidt Von der Twer.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop,
 Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim
 Montclús, Ramon Mur, Francesc Ricart, M. Teresa
 Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles
 Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolin s.c.
 info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellés

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinsena:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papeleria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roures:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

Suport a Somescola des del Matarranya

Clarió, Associació de Mares i Pares del Matarranya en Defensa del Català, va donar suport i es va solidaritzar amb les entitats convocants de la manifestació de l'ampli col·lectiu Somescola que va tindre lloc el dissabte 14 de juny a Barcelona i que va concentrar gran quantitat de manifestants que reclamaven la continuïtat del sistema educatiu d'immersió lingüística a Catalunya com el millor sistema per a una normalització de la llengua catalana en el territori. I, per tant, es situa contra els atacs al sistema educatiu en català que reiteradament es fan des del govern espanyol i aragonès.

Clarió

Vall-de-roures 14 de juny del 2014

L'ABC i la Llei de Llengües

Segons una notícia apareguda en el diari ABC, del 23 de maig, en activar la nova Llei de Llengües el Govern d'Aragó manifesta que a la Franja d'Aragó que limita amb Catalunya hi haurà tant classes en aragonès oriental –LAPAO– com en català oficial. Si bé este últim amb el mateix tractament de les llengües estrangeres. Així que els mateixos polítics que criticaven l'anterior Llei de Llengües perquè suposava una despesa molt gran admetre com a llengua pròpia de la Franja el català i que no es podia assumir en

època de crisi econòmica i retallades, ara es treuen de la màniga una altra llengua nova: l'aragonès oriental. Ara caldrà crear una Acadèmia de la Llengua Aragonesa per estudiar-la a fons amb totes les varietats existents, elaborar una nova normativa, formar especialistes per aplicar-la a les escoles, modificar el currículum escolar amb una nova matèria en un molt carregat pla d'estudis, elaborar materials per als professors... I tot això els eixirà de franc, deu pensar l'executiu.

Si em permeteu faré un suggeriment al govern aragonès. Observeu el mapa comunitari i veureu que les viles franjolines d'Aiguaviva, la Ginebrosa, la Sorollera, Torredarques, Mont-roig i Pena-roja es troben més a prop de les comarques valencianes que de les catalanes i, per tant, en els centres escolars d'estes viles s'hauria, lògicament, d'introduir l'estudi del valencià oficial, atenent al criteri raonat de proximitat geogràfica. Més complicat, i caldria estudiar-ho més a fons, seria establir la llengua triada a les escoles de les viles situades equidistants entre el País Valencià i Catalunya com és el cas de la Torre de Vilella, la Codonyera, la Canyada de BERIC, FÓRNOLS, RÀFELS, la Portellada i Fondespata on s'hauria de fer una consulta popular o referèndum entre la població per decidir democràticament el currículum de cada escola.

Està clar que al Govern d'Aragó se'ls hi ha girat faena en desplegar la seua nova Llei de Llengües que ha estat guardada al calaix durant un any.

Arnau Timoneda

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. Envia' ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a: tempsdefranja@gmail.com

COMARCA DEL

matarranya

INSTITUTO DE ESTUDIOS
ALTOARAGONESSES
Diputación de Huesca

Diputació de Lleida

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Generalitat de Catalunya
Departament
de la Presidència

SUBSCRIU-T' HI

T. 978 85 15 21

tempsdefranja@gmail.com

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Recordem a tots els subscriptors de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

Desideri més que mai

Amb aquest número de la revista encetem l'estiu un any més, cobrint els mesos de juliol i agost, període habitual de celebracions de les festes patronals d'estiu de la majoria de les viles, i també de les setmanes culturals que d'uns anys ençà s'han establert en un marc d'habitualitat per terres de la Franja i més enllà. Tal vegada el seu inici va estar motivat per la manca d'actes culturals dins de les celebracions patronals de tota la vida, la qual cosa no deixa de ser encoratjadora per les associacions culturals, centres de estudis i persones individuals, activistes de la cultura i de la llengua.

Les associacions editores de la revista ens hem lliurat aquest any en la promoció d'actes relacionats amb la commemoració de l'Any Desideri Lombarte (1989-2014), i així ens n'hem fet ressò a les pàgi-

nes de la revista en diversos números mensuals. L'última i ben recent celebració ha estat la Trobada Cultural d'ASCUMA, dedicada al poeta pena-rogi i en la seua vila nadiua. Trobareu, encartat a la revista, el primer *Styli locus* dedicat a Desideri amb un parell d'articles (de C. Sancho i J. Llambert) i uns quants poemes de diversos autors. L'èxit i ressò de l'Any Desideri Lombarte ha estat força important, quant a publicitat en els mitjans de comunicació i assistència de públic, en tots els llocs on s'ha celebrat. Estem segurs que així serà també en els actes que es faran en tot el que resta d'aquest any.

A tots vosaltres, subscriptors i lectors de *Temps de Franja*, us desitgem un bon estiu, i que un bon llibre sovintejo les vostres mans, i si pot ser, escrit en la nostra llengua.

Placa commemorativa a Pena-roja ARXIU

gers de sempre. Un altre pas en l'obsessiva voluntat d'extermini d'aquest govern.

Lo Català, fora del currículum

Ha trobat el govern aragonès, des de fa temps, una fórmula magistral força eficaç, quasi definitiva, per a fer desaparèixer administrativament el català de la comunitat autònoma.

En primer lloc, la gran jugada mestra va ser incloure el català de la Franja, a l'articulat de la nova Llei de Llengües, dins de l'amalgama de varietats que van anomenar Llengua Aragonesa, dividida en dues "grans branques": la Pirenaica i Pre-pirenaica (lingüísticament l'aragonès), i l'Oriental (el català).

El segon gran pas en aquesta línia exterminadora està consistint en desenvolupar els aspectes més concrets de la Llei aprovada a les Corts, solament en el que pertoca a l'aragonès (LAPAPYP). Així, el català o llengua aragonesa pròpia de l'Aragó Oriental (LAPAO) cau, com una fruita madura, de la Legislació concreta i de qualsevol mesura de protecció.

Ja va passar així amb el projecte educatiu Luzía Bueso d'animació cultural, on les escoles on s'impar-

teix català quedaven excloses d'aquest tipus d'activitats, després de la supressió del Projecte Jesús Moncada.

Ara, amb la redacció de les noves línies mestres del currículum educatiu aragonès, es donen unes pautes de normalització ortogràfica per als mestres d'aragonès i no es diu ni una paraula del català. Amb la unificació de les *non nates* acadèmiques de la Llengua Aragonesa i Catalana que contemplava la Llei derogada, en una sola, l'Aragonesa, sembla que es seguirà el mateix camí.

Finalment, el català en les escoles de la Franja rebrà definitivament el tractament de "llengua estrangera", però sense els mitjans materials i les prerrogatives legals i didàctiques de les llengües estran-

"I penso que a les hores baixes reconforte tindre amics... I llibres, tindre llibres a l'abast. I un poema inacabat, que anem escrivint cada dia, vers a vers "

Epistolari (1981-1989) p. 204

S'han endut la Valera de la Codonyera

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

A l'agost de 2011 escrivia: “L'última campanada de les hores es perllongava esmorteint-se lentament durant un període de temps indefinit. Un to potent i melodiós movia amb decisió el nostre timpà a la vegada que l'acaronava sense embuts: era una rodona sensació musical” [...] “El temps i la vida es feien música a través de la campana de la Codonyera, tot i que el ple gaudi de la Valera, així es deia la campana, es produïa els dies de festa major i a les vespres, quan uns quants mossos valents pujaven ansiosos les escales del campanar i un cop apartades la maça del rellotge i el fre, començaven a empenyer la campana cap a fora per apropar el capçal” [...] “Mai he escoltat un volteig (“bandeig”) ni més harmoniós, ni de millor cromatisme sonor, ni una nota musical de campana tan ben sostinguda” [...] “Com parlo en passat de la campana, el lector es preguntarà si la campana gran de la Codonyera ja no existeix, doncs bé, si existeix, però està gairebé muda, amb veu trencada (“cascallosa”), sense to i menys encara, ressonància: està esberlada, té una esquerdada, està gairebé morta”.

El 15 de maig passat, se la van emportar cap a Saragossa, la volen fondre per a fer-ne una de nova. Llàstima! Malgrat d'utilitzar el mateix

La campana Valera de la Codonyera
JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

aliatge i formes, el so forçosament serà diferent. Qui sap com era el motllo d'argila que van utilitzar a la Basseta, o les condicions climàtiques de l'any 1851 de la Codonyera, o els temps de refredament...? Tenia entès que es podia soldar amb la garantia de mantenir exactament el so original. No sé quins han estat els motius de la decisió de fondre-la, suposo que econòmics, però el cert és que la Valera deixarà d'existir definitivament. Tindrem una altra campana

amb un altre so, però lluny del de la Valera. Només ens quedarà el record. Jo no l'hagués mai fos, l'hagués deixat a terra com a una peça històrica per a ser contemplada i admirada. Qui gosaria fondre una històrica i valuosa joia d'or, en tenir algun defecte, per a fer-ne una de nova? O més encara, qui gosaria en el present utilitzar les pedres d'una església romànica en ruïnes per a aixecar una de nova? El mateix penso de la Valera.

L'ESMOLET

Obsolet (?) // Carles Terès

Sóc dels que, 10 anys després del seu “assassinat”, continua treballant principalment amb un programa de dibuix vectorial anomenat Freehand (FH) —és a dir, ‘mà lliure’. No sóc l'únic que ho fa, però això no deixa de ser motiu d'escarni per part de les generacions més joves i, sobretot, dels informàtics. El problema gran al qual ens enfrontem els “FH lovers” és que, per a poder treballar-hi en els equips actuals, hem de fer mil giragonses. Si haig de ser sincer, a banda d'algun petit detall amb el qual ja he après a conviure, no hi trobo a faltar res, en aquest programa. Tot el que vull fer, m'ho fa de manera ràpida i eficient. Jo que vinc del disseny pre-digital, encara em meravella d'aquestes eines tan potents. *Lletrasetes*, *rotrings* i paral·lelos dormen el son dels justos en calaixos que mai no em cal obrir. De fet, si els hagués de tornar a utilitzar, hauria de fer un curs de reciclatge.

El tema de l'obsolescència em porta de cap —igual que a molta gent, pel que vaig veient. M'ha llevat la il·lusió d'adquirir nous

equips, tant si són per a la feina com per a ús domèstic. Teles, cotxes, telèfons, tablets o el que hi vulgueu afegir. Per nous i fantàstics que pareguen als catàlegs o quan te'ls ensenya el venedor, saps que al cap de poc hauran quedat superats. I en no gaire temps més, obsolets. Són matrimonis de curta durada: mentre pronuncies ‘sí, vull’, ja saps que aviat hauràs de buscar-te'n una altra.

Miro les eines de treballar la terra que tenim al poble. Algunes, quan les colpeges, canten. “Bon acer”, em deia mon pare a l'obrador d'esmolat. En un racó d'armari hi tinc també una ampliadora Durst, petita però de qualitat, a la que vaig comprar un nou i lluminós objectiu Comparon (Schneider Kreuznach) per aconseguir uns millors resultats. Un dia o altre en farem un museu, a Torredarques. Em pregunto, però, que els quedarà a les nostres filles quan tinguin la nostra edat. Tot és tan virtual, es consumeix tan de pressa, que potser només hi haurà imatges mentals transferides de cervell a cervell. En fi.

El Camí Natural del Matarranya-Algars

// CARLES SANCHO

Un dels projectes més ambiciosos de la Comarca del Matarranya és la creació del Camí Natural dels rius Matarranya-Algars. Durant la primera fase del projecte que consta de 9 etapes, durant tot el 2014, es comunicarà a través de les vies naturals les poblacions per on passa el riu: Beseit, Vall-de-roures, la Torre del Comte, la Freixneda, la Vall del Tormo, Queretes, Calaceit, Massalió i Maella. En una segona fase es farà el camí de retorn pel riu Algars que marca la línia divisòria entre Aragó i Catalunya. Esta via vol aprofitar el potencial turístic del territori i posar en valor els espais naturals i el patrimoni monumental de les nostres viles. A més es buscarà enllaçar-la amb altres recorreguts ja existents a la comarca com la dels Primers Pobladors, les Necròpolis Preibèriques i les Rutes Ibèriques. En este projecte també és molt interessant l'adequada senyalització del recorregut i la interpretació dels espais naturals i patrimonials. Com que és un projecte en què participen tres comarques: Matarranya, Baix Aragó-Casp i Terra Alta, s'ha constituït una entitat, Associació Matarranya-Algars que promou la iniciativa recolzada pel Ministeri del Medi Ambient. L'empresa de Transformació Agrària S. A. –TRAGSA– serà l'encarregada de dur a terme el projecte.

Durant la passada Setmana Santa vam poder comprovar que ja es-

tava traçat una part de l'etapa 2 que uneix Beseit amb Vall-de-roures. Concretament visitarem el tram que va del Tossal de les Forques, on estava situat l'antic càmping de Beseit, fins l'abandonada central elèctrica de Bonet que a principi de segle donava llum a Vall-de-roures. Des del cim del Tossal de les Forques es pot contemplar una panoràmica excepcional de Beseit i de les muntanyes dels Ports. Després es va baixant i el camí ens porta a una antiga calçada on encara conserva l'empedrat originari. La gent del territori el coneix com el camí romà. Un arc imponent de pedra permet baixar un cingle de grans proporcions i accedir al costat del riu. Aquí la vall que forma el Matarranya és molt estreta, només permet el camí natural per una banda i la carretera de Beseit per l'altra, cap hort. Per l'esquerra del Matarranya, seguim el curs d'aigua, abundant a la primavera, i anem a parar a l'antiga sèquia que donava aigua a la central. En este lloc el riu es va endur un pont que travessava la sèquia, encara es pot observar la base del pont i la sèquia que continua a l'altra banda del riu. La via per on circulava l'aigua, una obra hidràulica espectacular encaixada al cingle amb parets de pedra de 2 a 3 metres, s'ha restaurat adequadament perquè des que estava abandonada hi van haver desprendiments de terra i roques que havien rebotat la sèquia

Tram del Camí Natural
CARLES SANCHO

en diferents trams. Ara s'ha convertit en un confortable camí per on es passa pel seu interior fins arribar a prop de l'antiga central elèctrica. Des de la sèquia es contempla el pas del riu on hi solen baixar a beure aigua i a pasturar les cabres salvatges en plena llum del dia. En deixar la sèquia, el camí travessa el Matarranya per unes passeres de ciment per continuar el recorregut en direcció a Vall-de-roures. Les recuperacions de l'antic camí empedrat romà o medieval de Beseit i la sèquia de la central elèctrica de Bonet són dos bons exemples de com el Camí del riu Matarranya-Algars pot, a més de mostrar la riquesa dels paisatges naturals, salvar una part del nostre patrimoni oblidat.

VANITAS VANITATIS

Contrastant (3): La llista de Corbeil/Archambault // Vicent de Melchor

En les dos entregues anteriors (*TdF*, febrer i juny 2012) havíem usat dos llistes de termes preexistents i "arbitràries" (o no dependents de l'autor) a fi de mostrar que tres parlars diferents i distants compartien una mateixa porció significativa d'ètims de vocabulari –que eren la mateixa llengua: el català. Les que proposo en aquest article i el següent, però, són de camps semàntics que vénen donats "naturalment". La llista d'avui, en primera instància, no dóna resultats tan definitius. Està extreta de l'*English/French visual dictionary* (Quebec 1987), dels terminòlegs J.C. Corbeil i A. Archambault. He buidat d'aquí els 49 termes de les dos làmines referides al cos humà, com *oreille, bouche, cou, coude, mamelon, rein, épaule, genou*, etc. Sis dels termes han estat descartats per no tindre equivalèn-

cies clares en català no estàndard (*torax, tronc, avant-bras, hanche, pubis, scrotum*). Les comparacions s'han fet entre les parles no estàndard de Fórnols de Matarranya, (F), Barcelona (B) i València (V). Si seguim estrictament els supòsits de Swadesh i reduïm la llista inicial "als conceptes més bàsics", com: *cap, orella, boca, ull, nas, coll*, etc. (descartant d'altres com *templa-polsos, cabells-monyo, galtes, barbata*, etc.), llavors podem dreçar una llista 20 ítems, la comparació dels quals sí que es situen al voltant dels 80 punts o més proposats per Swadesh per distingir dos llengües: $F/B = 76,2\%$; $F/V = 83,7\%$; $B/V = 81,2\%$ (mentre que les coincidències del castellà i el català estàndards queden notablement reduïdes: 50,0%). (*Continuarà.*)

Les presentacions de llibres

// CARLES SANCHO

Marta Momblant representant *Resposta a Cartes Impertinents*
SIGRID SCHIMDT
VON DER TWER

A la 24a Trobada Cultural del Matarranya a Pena-roja d'enguany es presentaren quatre novetats editorials. Al matí, després de la taula redona "25 anys de l'Associació Cultural del Matarranya", els dos últims volums de la col·lecció Lo Trinquet, els números 4 i 5 de la mateixa, editats per l'Institut de Estudios Turolenses. La presència a l'acte de la vicedirectora de la institució Maria Luisa Esteban va fer que fos ella qui iniciés els parlaments agraint la llarga i fructífera col·laboració des de fa molts anys entre l'entitat que ella representava i ASCUMA, a més,

l'aposta de la institució per la col·lecció que promocionen en la llengua pròpia del Matarranya com es pot comprovar en la publicació dels nous dos volums. En acabar es passà al torn de les presentacions. Primerament Carles Sancho parlà de la novel·la de Desideri Lombarte *Les aventures del sastre Roc d'Arça*, novel·la històrica ambientada a la Pena-roja del segle XVI, escrita el 1985 que fou finalista del Primer Premi Guillem Nicolau 1986 convocat pel Govern d'Aragó. En acabat Artur Quintana presentà el poemari de Cesc Gil Lombarte originari i parent de Desideri Lombarte *Menú: la cuina del cor*. Quintana destacà, l'entrada en els seus textos, els diferents registres del català, les suggeridores rimes dels seus versos i l'original barreja que fa l'autor entre literatura i cuina. L'escriptor, present a l'acte, agrai la presentació i la publicació del seu primer poemari en la seua vila d'origen.

Després del necessari parèntesi del dinar, al restaurant Tastavins, es continuà les presentacions en el replà del carrer del Rosari, davant de la casa

de Desideri Lombarte i Maties Pallarés. Primer el nou poemari de Juli Micolau *Àtic antic*. Maria Dolors Gimeno fou la presentadora del llibre on destacà els constants referents grecs i del món clàssic i la pròpia experiència del poeta en els textos. L'obra suposa la maduresa poètica de l'escriptor freixnedenc, segons Gimeno. Seguidament Juli Micolau expressà la influència dels poemaris de Desideri Lombarte i recità diferents textos seus i del poeta penarogí. I, finalment, Artur Quintana, presentà *Resposta a cartes impertinents* de Marta Momblant proposta teatral basat en les cartes escrites per Maria Aurèlia Capmany en la dècada dels setanta. Per acabar, l'autora posà en escena una de les cartes que recull el volum.

Durant l'acte Ramon Mur oferí als assistents el butlletí del Centro de Estudios del Bajo Aragón VII (1995) on recull el text autobiogràfic de Desideri Lombarte "A ti no te conozco" que l'autor presentà al Concurs de Memòries del Baix Aragó. Un relat que explica el seu pas per les Escoles Pies d'Alcanayís.

L'ARGADELL

Europa: mite i realitat // Juli Micolau

Sempre m'havien parlat molt bé del llibre *Memorias de Adriano*, de M. Yourcenar, un llibre que, llegint-lo, m'ha transportat en un viatge pel temps i m'ha dut a pensar en la Hispania Citerior Tarraconensis, des de Tarraco a Caesaraugusta, passant per la Via Fraterna. Sí, i he pensat com deuria ser Roma passejant per la Via Appia, visitar el teatre de Marcello i el temple de Giove, banyar-se a les termes de Traiano i Nerone, meditar a la basílica Giulia, divertir-se pels amfiteatres, córrer per l'estadi de Domiziano, veure el temple de la Concòrdia o saludant al Pontifex Maximus de l'Imperi romà, però avui és obligat parlar sobre Europa.

Diu la mitologia grega que Agènor (fill de Posidó, déu dels oceans) i de Líbia (filla d'Èpaf, rei d'Egipte) va ser un rei de Fenícia que va casar-se amb la nimfa Telefaassa. Van ser pares de Cadme, un heroi i inventor de l'alfabet; de Cílix, que va regnar a Lícia; pares igualment de Fènix, que segons les llegendes, va fer construir embarcacions i començaren a viatjar pel Mediterrani estenent la seua cultura, la fenícia. I, sí, Agènor i Telefaassa també foren els progenitors d'Europa –la nostra protagonista– i princesa de Fenícia. Un dia Zeus (déu suprem de l'Olimp) va veure a Europa i s'hi va enamorar... va transformar-se en un bou blanc i ella, veient-lo, va atansar-se per acariciar-lo, li va

muntar a damunt i van fugir cap al mar... el rapte d'Europa va inspirar el nom del continent europeu.

No puc presumir gaire d'haver viatjat molt. Les meues eixides europees es limiten a Amsterdam, La Haia, Marsella, París, Avinyó, Roma, Perugia, Torí, Lisboa, Porto i moltíssimes visites i estàncies pels Països Catalans i les Espanyes. Tots els països els guardo al cor i a la seua gent la tinc en un racó especial de la memòria. Tots ells m'han fet més lliure i tolerant. A tots els hi dec una gratitud immensa.

Europa ha tingut i té una Història de llums com a bressol de cultures que és. I una Història bèl·lica irrepètible. Lo millor antídote per evitar noves confrontacions i enlluernar de nou és anar de la mà...

La realitat és que no fa massa que s'han celebrat les eleccions al Parlament Europeu 2014. He anat a votar –sempre hi vaig– i votar és un exercici sà, opcional i gratuït. Votem per la interrelació ciutadana, la seguretat, economia, ecologia, model de futur i un munt de coses que afecten a les persones d'una manera quotidiana. Votar Unió Europea és també votar per un marc de convivència i cohabitar bonament. Votar per Europa és brindar pel que som. Votar és un acte simbòlic de Llibertat. Votar és donar confiança a qui s'ho mereix.

24 Trobada Cultural del Matarranya

// JÚLIA LLAMBERT

El dia 21 de juny s'ha celebrat a Pena-roja aqueixa trobada, concebuda també com a homenatge a en Desideri Lombarte i Arrufat en el vint-i-cinquè aniversari de la seua mort. Davant de la casa on va nèixer l'escriptor Maties Pallarés i on va viure en Desideri Lombarte ha obert oficialment la Trobada el batlle de Pena-roja Francisco Esteve, a qui hem vist després en molts dels actes que s'hi han anat descabellant. Abans el *Políglota Teatre* ha presentat uns jocs infantils a la Plaça Major. Aqueixa trobada ha coincidit amb els vint-i-cinc anys de la fundació de l'Associació Cultural del Matarranya i és així com en una taula redona s'han comentat els precedents que van dur a la fundació d'ASCUMA el 1989, i les activitats de les diverses juntes i els seus presidents –tres dels quals hi eren presents– fins al dia actual. S'ha destacat especialment la forta activitat editorial ja des del primer moment i que continua malgrat els molts entrebancs, exposicions sobre la llengua catalana i la cultura que conforma a l'Aragó, i les moltes accions en la defensa i foment de la llengua a la comarca... Voldria subratllar que només en tenir notícia dels projectes de comarcalització al nostre país, Ascuma va proposar que s'havia de mantenir la unitat de tota la comarca, tenint en compte que un dels criteris fonamentals era la unitat cultural del territori i que la llengua és el criteri més important de tal unitat. Com sabeu això no es va te-

nir gens en compte i la comarca del Matarranya ha estat desmembrada: un tros ha anat a parar al Baix Aragó-Casp i un altre al Bajo Aragón. És fàcil d'imaginar quines han estat les raons de fer semblant desmembració. Per respecte a vosaltres i a mi mateixa us les estalvio. De cara al futur es va remarcar l'escassetat de gent jove entre els associats, la competència de les institucions oficials de cultura de les actuals comarques matarranyenques, que en general no són gaire (Baix Aragó-Casp, Matarranya) o poquíssim (Bajo Aragón) sensibles a la llengua catalana, així com també les actituds obertament contràries tant del govern autonòmic com de l'estatal en aquests darrers anys. Malgrat tot això, i el fet de trobar-nos a casa com en terra enemiga, com algú ha comentat, s'ha conclòs que els resultats aconseguits, tot comptat i debatut, són força considerables i que les nostres activitats són ara més necessàries que mai.

Tot seguit s'ha fet la presentació de la novel·la *Les aventures del sastre Roc d'Arça* d'en Desideri Lombarte i del poemari *La cuina del cor* d'en Francesc Gil i Lombarte, també de Pena-roja. Presidia l'acte una representant de l'Institut de Estudios Turolenses, entitat editora de les dues obres a la seua col·lecció 'Lo Trinquet'. El dinar de germanor ha tingut lloc a l'Hotel Tastavins amb un àpat ben fet, i un personal atent, efectiu i molt amable, tret de la llengua: el català de

Dolors Gimeno, Juli Micolau i Artur Quintana durant la presentació de llibres
SIGRID SCHIMDT
VON DER TWER

nosaltres, clients en un restaurant d'una vila de llengua catalana, els hi era malauradament del tot estrangera. A la vesprada, al mateix indret que al matí, s'ha fet la presentació-recital de dues obres: *Àtic antic* de Juli Micolau de la Freixneda i de *Resposta a cartes impertinents* de Marta Momblant de Be-seit. El grup teatral pena-rogi 'La Quiquereta', en homenatge a Desideri Lombarte, hi ha fet una interessant lectura teatralitzada de la comèdia d'aqueix autor *Lo pobre llop*. Això podria ser el camí perquè es decidisquen a representar altres comèdies lombartianes, que tanta falta fa. En acabat hem anat a la Plaça Major on els jòvens de Pena-roja, dins del marc dels concerts de rock que havien començat el dia abans, han iniciat un debat com cal sobre el 'Bergantes no se toca. Plataforma de defensa de l'Ebre. AturandoYesa'. Tot i que la problemàtica és d'allò més esfereïdora, feia goig de veure com el debat es desenvolupava en castellà i català, sense que ningú no alcés la veu per a exclamar allò tan tètric de 'En castellano!', o 'Nos robáis el arte, nos robáis el agua!' dirigit als catalans presents a la mesa. Finalment hi ha hagut un esplèndid concert-recital de 'Túrnez & Sesé canta Desideri Lombarte', on només m'hi ha mancat l'*Esparver d'ales fines jo vull ser*. L'atapeïda diada ha finalitzat amb el concert de cloenda de Boikot, Atzembla, Vadebo, i La Llitera Tropical.

Èxit a Saidí de l'obra *Per les ganes d'heredar*

// REDACCIÓ

El passat dissabte 14 de juny prop de 500 espectadors van gaudir de les dos sessions de l'obra *Per les ganes d'heredar*, que es va representar al cinema de Saidí. Aquesta obra va ser duta a terme pel grup de teatre de l'Associació Cultural Branquil, dirigit per la incombustible Pili Agustín (vegeu la galeria de personatges d'aquest número).

L'obra també va comptar amb la col·laboració de l'Ajuntament de Saidí i la Comarca del Baix Cinca, en el marc dels seus programes de promoció de la cultura. La junta directiva de Branquil, en una nota a la seua pàgina web, va qualificar d'èxit rotund aquesta experiència, ja que "va deixar un pòsit de satisfacció, tant entre els assistents com entre els actors". És per això que l'entitat té previst continuar programant més esdeveniments teatrals.

Branquil, associació heterogènia

L'associació Branquil es defineix com a "entitat recreativa, esportiva i cultural sense afany de lucre", i seguint aquest lema organitza activitats de tota mena, des de curses populars o tornejos de pòquer fins a edicions de llibres. En aquest sentit, l'edició de la *Història de Saidí. Època medieval* va ser tota una fita d'aquesta associació. El llibre inclou escrits i documents de l'historiador de Saidí José María Pascual Panadés, mort fa dos anys, i del també historiador Joaquín Salleras Clarió, que va coordinar la publicació.

XIV TROBADA COMARCAL DE GIMNÀSTICA RESPIRATÒRIA, RELAXACIÓ I TAI-CHI

Gran èxit de participació a Mequinensa

// ROSA ARQUÉ

La localitat de Mequinensa va acollir el diumenge 8 de juny la XIV Trobada comarcal de Gimnàstica Respiratòria, Relaxació i Tai Chi organitzada per la Comarca del Baix Cinca i l'Ajuntament de Mequinensa.

Hi van participar al voltant de cent persones, de tots els pobles de la Comarca i de la veïna Lleida. José Cónsul, monitor esportiu responsable dels diferents grups de la Comarca, va impartir una classe conjunta molt vistosa amb tres parts: escalfament, exercicis i relaxació.

Participants de la jornada
ROSA ARQUÉ

Després de gairebé una hora d'activitats coordinades, i molt aplaudides pel nombrós públic assistent, es va passar al lliurament d'obsequis i diplomes a tots els participants, per

part de l'Alcaldessa de Mequinensa, Magda Godia i el monitor de l'activitat. La Trobada va finalitzar amb foto de grup i un aperitiu per als participants i acompanyants.

Beques "Joaquín Torres" a Mequinensa

// ROSA ARQUÉ

Les beques estan destinades a joves de Mequinensa que estiguin cursant estudis universitaris. Enguany s'han presentat 38 sol·licituds i la Junta de la Fundació s'ha de reunir per determinar quantes de les sol·licituds presentades compleixen els requisits de les bases i per fixar la quantitat de l'ajuda que es donarà per a cadascun dels becats.

Aquestes beques es nodreixen d'una generosa donació que, a principis de la dècada dels noranta, va fer Joaquín Torres (Mequinensa, 1901-Buenos Aires, 1991), un mequinensà que va fer fortuna a Sud-Amèrica al món editorial. Els diners es destinen exclusivament a estudiants universitaris de la localitat i es gestionen a través de la Fundació que porta el seu nom. Torres va treballar a les editorials "Espasa", "Seix Barral" i "Cervantes", la qual cosa el va portar en 1926 a Buenos Aires, i en 1931 es va convertir en propietari de l'editorial "Juventud Argentina".

Des que es van convocar les beques per primera vegada, en 1993, s'han dis-

Joaquín Torres

tribuït 454.000 euros en ajudes a l'estudi entre un total de 168 joves de Mequinensa. Per accedir a aquestes beques els estudiants han d'estar cursant segon de la carrera universitària es-

collida, reunir els requisits acadèmics que l'Estat exigeix en la legislació de beques, haver sol·licitat beca a l'Estat i haver residit els últims 10 anys ininterrompudament a Mequinensa.

ESTAMPES RIBERENQUES

Una Franja de possibilitats // Quim Gibert

Pindulí és una hiena joveneta que desitja aprendre a caçar i anar al seu aire per la sabana. La seva mare n'està enamorada: «ets la hiena més bonica del món». Tal dit, tal fet, un matí se'n va il·lusiona a la recerca d'aliment per la família. Els primers animals amb qui coincideix a l'abeurador són uns licaons, que de seguida fan burla sobre el seu aspecte: «si no tingués la pell ratllada, amb aquestes orelles que té m'hauria pensat que era un nadó d'elefant!». Just més tard, ensopega amb un lleó, que li engalta: «aquest serrell punxegut no t'afavoreix gens, noieta.» I, per acabar d'espessir el suc, es troba amb una zebra, acompanyada d'amigues, que li etziben, amb menyspreu, que la pell de hiena és una «desagradable vaguetat dels dibuixos». Arran de tantes mofes, queda convençuda que «les seves ratlles estaven esgarrades». Un espiral inesperat d'esdeveniments capgira el dissortat passeig de la hiena. Però no us contarem res més. El desenllaç és tan feliç que la mare queda convençuda que la filla, a més de ser la més bonica, també és «la hiena més intel·ligent del món».

Janell Cannon (Minnesota, 1957), l'autora de *Pindulí*, títol que coincideix amb el nom de la protagonista, va constatar que hi ha una sèrie d'animals que, a causa dels seus costums, són titllats de maleïts, lletjos, antipàtics. I que aquesta mala fama és a conseqüència d'un fals mite, que els associa a la por, el perill, el fàstic. Aleshores Cannon es va proposar, per mitja de rondalles,

trencar l'estigma que els persegueix. En aquest sentit, Janell Cannon també ha dedicat relats a murcogots; serps; escarabats... Quan en una ocasió, la rondallaire nord-americana fou interpellada per una periodista sobre perquè escrivia a propòsit de bèsties i bestioles que ningú estima, Cannon va dir que aquestes criatures no són tan diferents de les més populars: «cada animal té una funció important a la natura encara que a vegades no sabem quina és, m'inspiro quan vaig al zoo, observo tant als humans com als animals, poso atenció en les reaccions de la gent, els que desencadenen un impacte més negatiu són candidats immediats per un conte». En les darreres pàgines de *Pindulí*, hi ha apunts dels animals que tenen ratlles, dels que tenen orelles grans i detalls sobre el món de les hienes.

Janell Cannon és una primera espasa de la literatura infantil. La tendresa que desprèn envers la fauna erròniament repudiada encomana entusiasme. És una línia a seguir aplicable en el món de les llengües: n'hi ha que són tractades com a maleïdes, lletges, antipàtiques. La llengua pròpia de la Franja de Ponent, la catalana, és menyspreada per la majoria de les institucions de govern. Les llengües tenen una funció a la natura: expliquen, posen per cas, com és l'entorn.

Tant a la vida com en els contes, les possibilitats per canviar allò que no ens plau passa per actuar. No fer res, és pitjor. «Fer és la millor manera de dir», afirmava el poeta.

MARTA CASTELLÓ, POLIGLOTA, MAGA, EMPRESÀRIA I MARE

Projecta amb il·lusió la seua sensibilitat humana i artística en tots els seus projectes

// MERXE LLOP

M'agrada molt la definició: *Dona de Frontera*. Pràcticament vaig ser concebuda així: frontera entre Bot de la Terra Alta, i Nonasp del Matarranya: triangle cultural ple d'energia que uneix molts territoris. Gràcies a la frontera he desenvolupat aquesta capacitat de comunicació tant necessària en aquest temps de canvi i de mestissatge cultural. Els nostres fills seran poliglotes i nosaltres, els pares i educadors, hem d'estar preparats. És un moment d'oportunitats i de fer les coses be.

Marta Castelló
MERXE LLOP

Pregunta. *Comencem per la teua infància. Quins records tens de l'escola de Bot on vas aprendre les primeres lletres i vas viure els primers anys?*

Resposta. De l'escola de Bot ho recordo absolutament tot. Vaig estar molt afortunada de poder anar a aquella escola. La meua mare era mestra allí i vivíem a unes casetes que hi havia a l'escola. Era com una mestra del circ: tot el dia i la nit a l'escola! Recordo el calendari amb l'home el temps, la senyoreta Glòria, la Dolors, les figuretes de plastilina, la verema, el carnaval, els passeigs a Horta de Sant Joan, el cometa Halley, el teatre... També la mort d'uns companys i la vida: el meu germà Guille. Bons fonaments per al meu 'Jo' adult! A l'escola de Bot vaig aprendre tantes coses que quan vam anar a viure a Casp jo feia segon de primària i durant un any vaig viure de rendes en els estudis. La Terra Alta és com un profund oceà; el lloc on penetres i t'embolica. Baixar cap a Bot des de la carretera de dalt, venint de Maella, era entrar en un món misteriós, i a l'estació solitària, al tard, sentíem un tren imaginari que xiulava lluny... A Bot, entre vinyes, oliveres

i ametllers, hi ha diversos tresors amagats que la fugaç partida em va impedir rescatar: allí estan esperant a un altre nen somiador de la Terra Alta.

P. *I de la teua infància a Nonasp amb la teua mare, els teus iaïos i cosins?*

R. De Nonasp recordo molt a la meua iaia Mercedes (que era *Donya sentències*) amb les seues frases rotundes, plantada al mig de la cuina, mentre el iaio i jo llepàvem un plat d'escopinyes amb vermut del poble i sífó. Els estius eren meravellous al costat del Matarranya, encara sento el cant de les granotes i el mal de les pedres del riu quan volíem caminar per sobre; la Múria, les pinyeres de la Verge, l'olor de les serradures de la fusteria del iaio... Passàvem del Matarranya a l'Algars per l'ermita i era quelcom misteriós. Es feien menjars populars al costat dels rius, i el ball al Portal on tiraven petards al més pur estil valencià. A la casa dels iaïos no hi havia *tele* i els estius els passàvem a la fresca on els grans contaven històries. És una sort tenir l'herència genètica d'un poble com Nonasp; jo sé què significa arribar a un lloc i sentir que, d'alguna

manera, formes part d'ell i que els seus habitants ho saben. El meu iaio, postrat en la seua cadira de rodes i lluny ja de la seua vila, en l'última visita em va dir molt orgullós: "Ja parle com nantros", referint-se a la meua filla d'any i mig.

P. *Bilingüe de naixement i amant de les llengües, vas estudiar Traducció i interpretació. Com ha estat que et dediquis a altres coses?*

R. En acabar la carrera va succeir un esdeveniment que va canviar el meu rumb. Vaig tenir l'oportunitat de fer pràctiques de traductora a l'ONU, sis mesos, que m'oferien la possibilitat d'un treball amb bon futur entre vestits grisos, passadissos i dies pocs solejats... el somni de qualsevol traductor! En lloc de tancar-me per a tota la vida en una cabina insonoritzada repetint en castellà, francès, català...allò que un senyor em deia a l'orella, vaig optar per una beca d'assistent de llengua en un col·legi-institut a Limoges. Allí vaig començar a endevinar que jo podia transmetre moltes coses als nens.

P. *I vas tornar a la teua terra?*

R. Sí, vaig tornar a les meues arrels i va sortir el sol: unir *espectacle* amb *aprenentatge* a partir de la meua

formació. Penso que d'alguna manera és la fusió entre un pare *mag* i una mare *mestra*.

P. Però la teua activitat professional és més artística que intel·lectual, com ho expliques?

R. La meua feina és molt intel·lectual, al contrari d'allò que es pugui pensar.

P. La diversitat i món de la infància són l'ànima de la teua professió, tens algun secret o vocació especial?

R. La meua vida sempre ha estat una dualitat; transcórrer entre dos mons: d'una banda Bot i d'una altra: Nonasp. La *mama* a l'escola i el *papa* venedor de sabates ambulant. La mare en un centre de formació del professorat i el meu pare, mag. Durant cinc dies a la setmana era una nena "normal" que va a l'escola i realitza les rutines pròpies de la infància, però els caps de setmana em convertia en la *partenaire* del mag que em clavava espases, que em tancava a caixes màgiques, que em feia desaparèixer... ara en català, ara en castellà. No és difícil comprendre la meua necessitat permanent de diversitat.

P. Una dona treballadora, empresària, mare a quines coses ha de renunciar?

R. L'any 2005 em vaig fer autònoma i un anys després era empresària en el mitjà rural: 26 anys i embarassada del meu primer fill. Entre criar i crear s'ha desenvolupat la meua vida des de llavors. És un desig complet. La meua vida és crear, crear, crear. I tot això no ha estat en detriment de cap cosa. Tinc un fill i una petita filla que són el motor, la bellesa i el món; i una parella que és la meua finestra oberta al mar.

P. Dona del Renaixement amb interessos múltiples?

R. Sempre he necessitat estar emprada en diverses activitats al mateix temps. Ara és quan he après a fer que tots ells arriben a bon fi. Encara no he après a frenar. Tots els meus projectes estan carregats d'una gran dosi d'il·lusió des de la seua gestació. Això em dona força.

P. Vocació? Perquè treballar amb nens?

R. Aquesta col·lecció de vivències extraordinàries de la meua infància, aquest tapís d'aprenentatge,

Actuació de
Marta Castelló
MERXE LLOP

aquest museu fotogràfic, els passadissos que no em canso de recórrer per tal d'assaborir de nou els sons d'aquell temps; tota aquesta màgia encara present, és el motiu pel qual vull treballar per als nens. Vull omplir la seua infància d'experiències inoblidables, que els facin crítics i grans persones, amb sensibilitat humana i artística. Cada activitat que preparo intento fer-ho amb diligència i cura pensant en cada participant. Tinc la responsabilitat que l'experiència d'aprenentatge arribi correctament. Com veus, no estem parlant d'una monitora de temps lliure que fa tallers de polseretes de goma; és una altra cosa.

P. Quins valors hi trobes a viure al camp com a elecció de vida?

R. Quan has viscut en grans ciutats, treballant en altres països, has conegut altres espais i diferents cultures, valors molt més la teua terra natal. La Terra Alta i el Matarranya és un triangle ple d'energia que uneix molts territoris. A més vic enganxada al *Mar d'Aragó*, en la línia imaginària per on passa el Meridià Zero, també en la frontera entre la muntanya i l'aigua, respiro olors d'infància. Quan vaig arribar al lloc on tinc la meua casa pensava que solament m'hi quedaria un temps curt i ara he decidit crear el meu espai vital aquí on intento pertorbar el menys possible el medi ambient; de vegades és dur però apassionant. Jo volia que els

meus fills donessin els primers passos en terra i no en asfalt. No veig una altra manera de viure.

P. Políglota és el nom de la teua empresa; no és molt difícil portar endavant una activitat professional relacionada amb l'espectacle actualment?

R. El nom de la meua empresa és *Políglota* no solament per les diferents llengües en les quals treballlem sinó també per la diversitat d'activitats que realitzem. Els meus trets personals són la raó per la qual m'agrada treballar al món del teatre, l'animació, l'art i l'educació no formal: perquè cobreixo totes les meues facetes i necessitats creatives. Inclosa la docència, és clar; porto diversos anys realitzant classes extraescolars en format de taller creatiu bilingüe.

P. Com a persona "de frontera cultural", què ens podries dir d'aquest fet?

R. M'agrada molt aquesta definició.. Pràcticament vaig ser concebuda així: frontera entre Bot de la Terra Alta i Nonasp del Matarranya. Gràcies a la frontera he desenvolupat aquesta capacitat de comunicació per sobre de tot tan necessària en aquest temps de canvi i de mestissatge cultural. Els nostres fills seran políglotes i nosaltres, els pares i educadors, hem d'estar preparats. És un moment d'oportunitats i de fer les coses be.

Moltes gràcies.

Antiguitats

// JOSEFINA MOTIS

Els antiquaris David Murién i Ricardo Ostalé en la seva recerca van estar a la localitat d'Albelda. Allà hi ha una col·lecció d'objectes relacionats amb el camp i la ramaderia de temps més antics, que Carles S. C. agricultor i ramader, és aficionat a guardar i col·leccionar.

Va ensenyar uns espais grans i ben endreçats amb moltíssims objectes i mobiliari antic tot ben conservat, restaurat i ordenat.

A l'entrar, una renglera d'esquelles penjades amb collar de fusta i badall d'os inicia un cordial diàleg entre el col·leccionista i els antiquaris.

A una estància es veuen exposats jous, samugues i tota mena de cistelleria al estants; es parlà de com s'esquilaven les ovelles amb tisores especials; hi havia un sac de llana rentada, que tanta feina donava i valor tenia pels millors matalassos.

Com a peça de museu una "sella" d'anar a cavall artesana i estètica, es veu que era per a núvies en temps molt antics. El col·leccionista diu que la va comprar per a la seva dona.

A un passadís gran hi ha carros que aquest noi d'Albelda ha comprat i restaurat. Un d'ells molt llarg carregat amb carretells; una tartana tal qual, que servia pels desplaçaments pel terme de la gent de diners dels temps dels cacics.

Un cotxe de cavalls molt ben presentat, que sembla una calessa de ciutats d'Andalusia, però que devien ser els que es feien servir abans del motor, i que per aquests pobles

potser ningú tenia.

A un altre apartat on s'hi puja amb una escala d'aquelles de fusta, hi ha tota mena de forques i seccassos de diferent mida, algun bagul, i gàbies on es tancaven els pollets amb la gallina.

Hi ha guardada una màquina de ventar.

No menys curiosa és l'exposició de mobles antics. Hi ha una taula i cadires de fusta massissa, un armari de dues portes que es tancava amb riosota, i un foc de llenya amb les seves eines per atiar-lo i escalfar el menjar. Una cuina de ferro que s'escalfava amb llenya, cuina econòmica deien a Albelda. Llits de barrots a la capçalera i als peus, i un de ferro ben treballat, models de llits de poble dels que ens aixecàvem, en aquells temps, que anàvem a mestra. O sigui a l'escola on les taules eren pupitres per a dues criatures amb el seu tinter, i els seients tot d'una peça; Carles també té un pupitre d'aquests guardat, i una taula amb cadiretes de parvulari.

A més hi ha una bodega amb unes premses per xafar raïm. Una que fan servir. L'altra molt gran de segles passats que es feia girar amb somers.

En aquest mateix viatge els antiquaris visitaren a Pinseque, un poble de més amunt de Saragossa, al besnét d'un ferrer. On hi té com un museu relacionat amb la ferreria, perquè recorda l'ofici de ferrer tan

Carro
MANUEL ARRIBAS

necessari als nostres pobles.

Hi ha tota mena d'eines guardats pel col·leccionista, martells, junc, astrals, ganivets, claus de serralla enormes que forjaven aquests artesans. Escopetes, un trabuc, ràdios i gramols antigues, fins i tot una armadura.

Ensenya un carro, un bolquet que és petit per descarregar, i el morral que es penjava al cap del animal amb el pinso. També aladres i estris de fer moure la terra.

Inevitablement es parla de somers i d'altres cavalleries per tirar dels carros i treballar la terra desgastant els cascs per al que els ferrers tenien tanta feina a fer ferradures i ferrar.

Els antiquaris del reportatge comentaven el valor en euros que tindrien alguns mobles carros i objectes. Els col·leccionistes diuen que no te valor. O que el valor que te tot això no es tassa amb diners

*Algunes dades d'un reportatge de Aragón a la carta

Actuacions del Duo Recapte a Albelda, el Campell i Torredarques

// FELIP BERENGUER

El duo Recapte portarà en plena canícula d'agost l'espectacle "Ataüllant el món des del Molinar", dedicat a la poesia de Desideri Lombarte, per terres lliteranes després d'haver-ho fet en dues localitats del Baix Cinca i a Saragossa a l'abril i al maig, dins dels actes d'homenatge al poeta de Penarroja amb motiu del XXVè aniversari de la seua mort.

El divendres 8 d'agost, el grup poètic musical format per Antoni Bengochea i Màrio Sasot actuaran a la sala d'actes de la Casa de Cultura d'Albelda a les 10:30 hores de la nit.

L'endemà dissabte 9 d'agost, a la mateixa hora i dins de les

ja famoses Nits a la Fresca, Recapte portarà la poesia i la trajectòria vital de Desideri Lombarte a la Plaça Major del Campell.

Ambdues activitats han estat organitzades amb el suport dels Ajuntaments, biblioteques i associacions culturals d'aquestes localitats.

Després d'aquesta mini gira lliterana, el Duo Recapte participarà, el 19 d'agost, a les 7:30 de la tarda en l'apertura de la vespra de les festes majors de Torredarques, al Matarranya, invitats per la Comissió de Festes.

El Pont de Suert commemora l'Any Desideri Lombarte

// REDACCIÓ

Durant la Diada de Sant Jordi va tenir lloc al carrer Camp de la Vila i a la Confraria Nova del Pont de Suert un recital i exposició de poesia, prosa poètica i cançons, acompanyats de l'Escola Municipal de Música.

Dins l'acte, els alumnes del Consorci per a la Normalització Lingüística i altres participants van llegir diversos poemes de Desideri Lombarte i Joan Vinyoli per commemorar els Anys respectius.

Així mateix, es va editar un qua-

dernet que incloïa la biografia d'ambdós poetes i algunes mostres de la seua obra.

Aquestes activitats van estar organitzades per l'Ajuntament del Pont de Suert i el Consorci per a la Normalització Lingüística, amb la col·laboració del Consell Comarcal, la Biblioteca Municipal, l'Escola de Música, el Centre de Recursos Pedagògics, el Centre de Formació d'Adults i l'Institut del Pont de Suert.

Sopeira celebra la Festa Major

// GLÒRIA FRANCINO

Cada mes de maig el dia 9 és Sant Gregori, patró de Sopeira, tot i que la festa es celebra el cap de setmana més proper.

Tothom assisteix als actes que consisteixen en jocs per a la canalla i sessió de ball a la nit per a grans i xics. I el diumenge, missa a l'ermita, dedicada a Sant Antoni i a Sant Gregori, que aquest any presentava un aspecte magnífic amb la nova pintura. En acabat, com sempre, benedicció dels camps i repartiment de la coca i el vi per als nombrosos assistents, que mentre menjaven i conversaven, escoltaven al grup d'acordionistes ribagorçans "Ribatònics". El dinar, on hi havia més de cent comensals, a la carpa, i a continuació ball amb el grup "Texas" fins esgotar la tarda i la festa.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Borrèia o Jota? // Ramon Sistac

*La dansarem pas pus la borrèia d'Auvernha,
la dansarem pas pus: lo violon es romput.*

*"Lo fau racomodar", ço faguet la chambrièira,
"lo fau racomodar e tornarem dansar"*

La *borrèia* (en francès *bourrée*) és un ball occità, propi de l'Alvèrnia i d'altres regions sobretot del nord d'Occitània, que té alguna similitud en els seus passos amb la *jota*, si bé sol ser interpretada amb acordió diatònic, violí i, de vegades, amb gaita de bot o sac de gemecs. Al sud, i a la Gascunya, és més popular el *rondèu*, més pròxim al nostre ball pla, encara que, pel fet de ballar-se en rotlana, pot recordar la *sardana*.

Tots els pobles ballen, toquen i canten. Tots els pobles i, pel que sabem, en tots els temps. No tenim, així, notícia d'ètnies o cultures *amusicals*. Ben al contrari, el que sí que hi ha són nacions que fan de la música un dels seus principals signes d'identitat. Cada cop que he participat en trobades entre, per exemple, gascons i catalanòfons, he experimentat una certa sensació entre la vergonya i l'enveja. Per a ells, la cançó és una manifestació col·lectiva tan important com ho és per a nosal-

tres el menjar i el beure. Nosaltres no podem celebrar una festa sense una taula ben parada; ells tampoc, però a més a més segur que acaben (o comencen!) cantant –i cantant bé– alguna cançó tradicional. Com a torna, nosaltres ens veiem limitats a cançons obscenes o de borrarxos fetes per a desafinar com un orgue de gats, a alguna jota esgargamellada o a la inefable i avorridíssima *Estaca*. Ens guanyen per golejada.

De tota manera, potser som un poble que cantem poc perquè parlem molt. M'explico. Els occitans fan bandera de la música, i els occitanistes també de la llengua. Per a ells, la llengua occitana és un símbol i tal vegada –alguns– li reconeixen el seu valor patrimonial, però la seua presència en la vida quotidiana és molt reduïda, i per a molts, potser la majoria, nul·la. Per a nosaltres, en canvi, el català configura el nostre pensament i permet majoritàriament les nostres relacions socials. Ara, fins quan? Haurà pres nota el govern d'Aragó de la política lingüística que duen a terme els seus col·legues francesos? Ens faran passar literalment amb cançons mentre la llengua esdevé objecte d'estudi arqueològic?

S'amplia l'ensenyament en LAPAPYP i s'obvia el de LAPAO

// NATXO SOROLLA

El Govern d'Aragó ha aprovat el currículum d'educació primària, amb una important ampliació de l'ensenyament d'aragonès (article 19). En l'articulat no se li diu "aragonès", o "llengua aragonesa". Només se la reconeix amb l'eufemisme "llengua aragonesa propia de las áreas pirenaica y prepirenaica de la Comunidad Autónoma, con sus modalidades lingüísticas". Esta ocultació de l'aragonès no és tant un intent d'ocultar la llengua privativa d'Aragó com una forma de negar l'existència del català a la Franja. Cal que el català aparega de manera ben clara amb la seua filiació aragonesa, també cal que es destaque la seua diversitat en "modalitats", i sobretot, cal que el català no es diga català. Així que per a evitar la seua relació amb els endimoniats, denominen la Franja com "zona de utilización histórica predominante de la lengua aragonesa propia del área oriental de la Comunidad Autónoma, con sus modalidades lingüísticas". 21 paraules per a evitar dir la paraula "català". Crea perplexitat que alguns encara no entenguen l'èxit de les sigles LAPAO i LAPAPYP, més que no pas el "nom" amb que tracten l'aragonès i el català.

El currículum desplega l'ensenyament de l'aragonès. Però temem que la intenció no és de potenciar l'aragonès. Com bé sabeu, el

món de l'aragonès viu dividit en diferents corrents ortogràfics enquistats en batalles internes. El currículum ha privilegiat deliberadament un dels sectors, amb la intenció previsible que això realce el sector menys institucionalitzats de l'aragonès, i a la vegada, incremente l'esclatxa. Esta intencionalitat era corroborada per Miguel Navarro, diputat del PP nascut a Alcanyís, quan afirmava en el debat sobre la II Llei de Llengües (12/6/2014) que "ese estándar ortográfico viene a suponer un torpedo en la línea de flotación de la política utilizada por CHA de mimar al Consello d'a Fabla Aragonesa". És previsible que el PP abandone este sector en un temps, amb la intenció que cresca la divisió interna. Amb tot, l'aragonès podrà evitar intel·ligentment esta intenció, i a la vegada a aprofitar l'increment de classes en LAPAPYP per a consolidar l'ensenyament de l'aragonès de cara al futur.

Tot i l'avenç brindat a al LAPAPYP, en l'annex s'explicita que per al LAPAO no s'ha desplegat currículum: "en posteriores desarrollos normativos se determinará el currículo de la lengua aragonesa propia del área oriental". Veurem en que queda este desplegament, i quina normativa acadèmica es pren com a referent.

Amb tot, multitud de pistes con-

firmen que qui tira de la corda secessionista és el PAR, i no tant el PP, a qui la cosa li importa poc. En l'interior del Departament es parla del "català" quan es refereixen al LAPAO, i és només amb presència de càrrecs polítics del PAR que eviten la paraula maleïda. Si això no és prou clar, en el mateix debat de Corts María Herrero (PAR) corregia a Dolores Serrat (PP) quan s'havia referit al LAPAPYP com aragonès, "sin la coetilla", la qual cosa podria portar a pensar que l'altra llengua és el *no-aragonès*. I en esta nova batalla secessionista del PAR no hi ha res més *no-aragonès* que el *català*. En la (presumpta) defensa d'allò aragonès poden arribar a enrevessar la identitat aragonesa, si cal, per tal que ningú dubte que si d'alguna manera es defineix l'*aragonesitat* és perquè està contraposada a la *catalanitat*. I aquí resideix la paradoxa d'esta (presumpta) aragonesitat cavernària: si per a defensar l'*anticatalanisme* han de renunciar a allò aragonès, no dubteu que ho faran. I així ho explicava Ramon Sistac fa poc en un article a *La Vanguardia*: "Lo más triste de todo esto es que para hacer daño al catalán también están dañando el aragonés, y ésta es una forma extraña de entender el patriotismo". Herències de la *Corona d'Aragó*.

En tot cas, noteu que la Llei i la Consellera, i fins i tot el PAR, tracta sobre "dues llengües". És possible que el PP haja aturat la pretensió del PAR de tractar l'aragonès i el català com una única llengua. En tot cas, sabem que ni el propi PAR creu que el català no és català.

Com a conclusió, s'ha de remarcar que en el debat de l'aniversari de la II Llei de llengües l'única parlant d'una llengua pròpia d'Aragó era la Consellera Serrat. I per a augmentar la paradoxa, és nascuda a Catalunya, la terra del dimoni. Un país surrealista del qui ni el propi Buñuel estaria orgullós.

Lapao & Cia.
VINYETA DE MANEL
FONTDEVILA PER A
EL DIARI. ES. LICÈNCIA
CC-BY-NC

Del 16 al 20 de juliol de 2014
MÓRA D'EBRE

, II CAMPUS DE MÚSICA I BALL POPULARS

de les Terres de l'Ebre,
Matarranya i Nord Valencià

Tallers de cant

- El cant versat als territoris de parla catalana
- El cant popular a la península Ibèrica
- La jota enversada de l'Ebre
- La cançó tradicional al Matarranya i l'Ebre

Tallers de ball

- Jota, bolero i fandango a Catalunya, Matarranya i nord valencià
- Balls de plaça del Baix Ebre
- Dansa a l'escola

Taller d'instruments:

- Rondalla de ball: guitarra, guitarró i tiple, bandúrria i laüt, i violí.
- Percussions: pandero quadrat, pandereta, castanyetes, canya badada...
- Construcció d'instruments.

Inscripció: www.moradebre.cat

Més informació:

- "Campus de Música i Ball de les Terres de l'Ebre"

- 658.463.706 (Sergi)

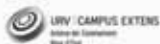
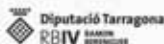
- campusmusicaebre@gmail.com

CAMPUS DE
CULTURA
POPULAR
2014

Organització:

Patrocina:

Col·labora:

Mequinensa reclama el català al Currículum de Primària

// MÀRIO SASOT

Diverses entitats socials i culturals de Mequinensa, junt amb l'Ajuntament de la localitat, han sol·licitat que es mantingue l'assignatura de Llengua Catalana al currículum aragonès d'Ensenyament Primari recentment presentat pel govern aragonès, i no se substituïxque per la de Llengües pròpies de l'Aragó Oriental (LAPAO), conjunt de modalitats lingüístiques del català que no apareixen citades ni desenvolupades al Currículum.

Quant a la Llengua Aragonesa pròpia de les àrees Pirenaica i pre Pirenaica (Lapapyp), el Currículum de Primària en fa esment dient que es compromet a fixar una ortografia unificada i que de moment s'atindrà a la proposta ortogràfica de l'anomenada Acadèmia de Filologia Aragonesa.

L'elaboració del nou Currículum de l'Educació a Aragó i l'aplicació de la Llei de Llengües d'Aragó, modificada el 2013, elimina del seu text tota referència a l'assignatura de Llengua Catalana, que s'imparteix a les escoles aragoneses des de fa tres dècades, i el substitueix per la de llengües pròpies d'Aragó. Aquesta situació, en opinió de les entitats mequinsanes al·legants, posa en perill el marc jurídic sobre el qual se sustenten les classes de català, que en l'actualitat formen part de l'oferta educativa dels centres escolars

de l'Aragó Oriental, i la convalidació de l'assignatura per obtenir el 'nivell B' de català.

En el document, remès al Departament d'Educació del Govern d'Aragó per aquestes entitats, sol·liciten que la "assignatura de català, com a senyal d'identitat consubstancial al patrimoni cultural aragonès i espanyol i com a àrea plenament assentada en el sistema educatiu d'Aragó, sigui contemplada en aquesta ordre de currículum així com el seu reconeixement d'aquests ensenyaments per a l'obtenció del certificat B de català". També es demana que "sigui reconeguda en tots els desenvolupaments legislatius del sistema educatiu d'Aragó i que es mantingui l'habilitació del seu professorat per impartir l'àrea de català i altres àrees del currículum en aquesta llengua".

La xifra d'alumnes aragonesos que

Reunió per la Declaració de Mequinensa celebrada aquest estiu
AJUNTAMENT DE MEQUINENSA

estudien i són avaluats de català o en català ha anat incrementant des de 1984, moment en què van començar a impulsar els ensenyaments del català a Aragó, fins a superar els 5.000 anuals. El 2007 es va impulsar la implantació de projectes lingüístics en llengua catalana amb instruccions per al seu desenvolupament d'acord amb els nous currículums i en 2008 es va acreditar el nivell B de català als alumnes que compleixen els requisits, cosa que afavoreix la inserció laboral de l'alumnat aragonès.

Entorn a aquesta polèmica, la Consellera d'Educació, Cultura i Esports del Govern d'Aragó, Dolors Serrat, s'ha limitat a dir que, tot i que aquesta matèria no apareix en el nou currículum, el seu Departament "no té intenció de treure l'assignatura de Català dels centres on s'imparteix".

DONES

Leda Valladares (Tucumán, 1919-Buenos Aires, 2012) // M. Llop

Fou una compositora, musicòloga, cantant, poeta...

Va viure una infància i adolescència entre blues, jazz, música clàssica que va aprendre del seu pare. Graduada en filosofia a la Universitat Nacional de Tucumán i llicenciada en Ciències de l'educació. A la seua joventut va formar un grup de música amb amics, més endavant, amb el pseudònim de Ann Key cantava jazz que li apassionava des de molt petita. Però la seua gran passió va estar la música del folklore argentí. Als 21 anys va descobrir la *baguala* a partir del cant de tres dones en una nit de carnaval. Mai no havia escoltat un cant com aquell que estava pràcticament desaparegut i que representava la tradició de molts segles. Diu Leda, que aquell cant esquinçador i solitari li va obrir les portes

a la gran passió de ressuscitar la història musical tradicional del seu país que s'estava morint. Es va dedicar durant tota la vida a recuperar el cant anònim de valls i muntanyes argentines buscant pels ranxos, carrerons, corrals... Ella va fer un mapa musical de l'Argentina. Als anys 50 va viure a París i allí trobà a la Maria Elena Walsh amb qui va formar el duo folklòric *Leda i Maria* actuant per Europa fins que van tornar a l'Argentina. Va obtenir el premi Konex, Diploma al mèrit el 1984 i el 1994 i el 2005 va rebre la Menció Especial per la seua aportació a la música argentina. Té una discografia amplíssima. Ella es defineix com una *cantadora que investiga*. Nos us perdeu gaudir una estona d'aquesta veu tan apassionant!

Maria Pilar Agustín Villas, el teatre a la sang

// CARME MESSEGUER

La Maria Pilar Agustín (Fraga, 1960) és ben coneguda de tota la població fragatina, tant per la seua trajectòria com actriu i directora de diferents agrupacions de teatre amateur, com per haver assumit la Regidoria de Joventut, Ensenyament i Relacions exteriors durant l'etapa del PSOE.

La seua biografia va lligada al teatre des que als 10 anys va entrar a formar part d'un grup de teatre íntegrament femení, les Barbarelas, per integrar-se després, amb el pas a l'institut, al grup de teatre de l'INB Ramón J. Sender. En la mateixa època, fets els 14 anys preceptius, va entrar a formar part de la Peña Fragatina –l'entitat que aglutina el gruix de la joventut fragatina–, on va entrar en contacte amb la gent de Génesis.

El grup de teatre Génesis va debutar la dècada dels 70, anys d'efervescència cultural, i va inclinar-se per obres de denúncia política, com *Este jefe no le tiene miedo al gato*, de José Ricardo Morales, que,

ja en la dècada dels 80, va merèixer el 1r premi al Festival de Teatro Amateur d'Alfajarín (Saragossa), així com el premi a la direcció en el Festival de Graus.

«En aquells anys a Fraga es veia molt bon teatre, hi havia cultura teatral –ens explica la nostra biografiada amb veu de vellut–; els assajos es feien al CEICU –Centro de Iniciativas Culturales, mítica sala de Fraga que congregava el jovent amb inquietuds culturals–, on la gent seguia els assajos pel caliu que s'hi respirava.» De fet, els diferents membres que van anar passant per Génesis han estat en un moment o altre membres actius en la vida cultural i política de la ciutat.

L'any 88 van portar a l'escenari *Nelo Bacora*, sànet de l'autor valencià Josep Peris Celda, i Génesis va obrir un parèntesi que no va tancar fins 2013, en què un renovat Génesis 2.0 reprenia l'activitat amb un nou *Nelo Bacora* que ha portat amb èxit a banda i banda del límit

Maria Pilar Agustín Villas
CARME MESSEGUER

administratiu. En l'interim, aquesta llicenciada en Història contemporània i mare de dos fills, ha dirigit teatre escolar, la companyia Orquídea dorada del Jubilat i els sànets del Dia de la faldeta, mentre altres companys deixaven la vocació per l'escena en *stand by*, a l'espera d'una nova sala de teatre que mai ha estat prioritària per als gestors públics fragatins.

En l'actualitat, la Maria Pilar Agustín coordina la Casa de la joventut de Fraga.

U12

Joan Vinyoli: ara i tot // Esteve Betrià

Sapiguen el primer desenllaç: Jo no sóc més que un arbre tort on s'enrosca l'heura dessota les estrelles, un arbre que s'allunya de l'ombra del bosc cremat de cedres vells perquè algú l'ha cridat amb veu ronca, aspra i profunda. És hora, ja, de dir la primera paraula: Tostemps tinc massa por i encara més temps perdut.

No esborreu, si us plau, els viaranyis i els caminals obscurs ni les paraules antigues; només estrafeu-les perquè per ésser poeta cal bastir sempre en el buit, sense fi, paraula a paraula una obra que es perd endins de l'espai; ser-ne tan sols un manobre i no sentir-se mai pobre, ni no desistir-ne mai. És l'edifici tan alt que mirar-lo fa vertigen; té en el meu nucli l'origen; qui, però, en sap el final?

Recordeu els antics: Al punt que hom naix, comença de morir. Cada moment és el moment de néixer i cada instant és l'instant de morir. No temo ser capdavanter del son entre els deserts. Prou he jugat a vida i ja no és temps de fer una altra partida. Miro el gran riu passar dessota el pont. Sóc quasi vell, el peu a l'esglaó primer que porta al fons de la caverna, però m'atrau el so de la galerna que va creixent i la nocturna olor. No vull guiar-me per estels o far, que ja s'ha proclamat el veredicte i em toca ser només un derelict: m'enfonso, doncs, a poc a poc en jardins ocults.

No invertiu en causes perdudes: No recordeu els dies de la fe-

licitat bevent, no compliqueu gaire més els records purs. Demaneu els mots indispensables per fer sorgir les imatges perfumades de les coses passades. Des dels meus ulls massa cansats però no cecs, veig ombres que retornen pel camí de les llanternes apagades. Hi ha un silenci pietós, un ert secret en cada cosa: A mida que ens envellim tornen les coses primeres. Els dies vénen i se'n van: Els records i la soledat que m'envolta ho són tot.

No devasteu mai el temps ignorat. És lluny de mi tota fragància de tarongers en fruit; és lluny de mi l'engronxament fantàstic de l'arbreda. Desisteixo de ser com un vent per l'espai, m'abat un falliment de somnis, i una queixa muda i encara una pregunta puguen de mi davant del foc.

Apropeu-vos a hores petites sense por; mireu-me la cara encesa de sàtir vell, color de vida prou viscuda. Que no us pertorbi cap moviment, es poden fer moltíssimes coses, que no són res. Nu del tot en l'univers, ara res no m'és advers. Us parlaré sempre baix del temps que s'atura. No sé per on camino, sé només que vaig cap al no-res. Un altre cop, graó rera graó, he de pujar l'escala cap a res.

Tots ho sabem: On són les hores, l'horitzó, els camins, l'espai obert, la llum, el gris perfum de la humanitat més gerd, l'aire de les elevades frondes, pel vent i per l'enyor gronxades? Petjada arreu és l'erba tènue que treu lluc; se'ns evaporen com a l'alba el rou els goid eteris: tot és ara i res.

Reunió Cens d'entitats de foment de la llengua catalana

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

El Cens d'entitats de foment de la llengua catalana agrupa fundacions i associacions que duen a terme activitats per fomentar la llengua catalana, dins del seu àmbit d'actuació. S'entén per foment de la llengua catalana la realització d'activitats que promouen actituds positives envers el català o tendeixen a incrementar-ne el coneixement o l'ús entre la població en general o en col·lectius concrets. L'Associació Cultural del Matarranya forma part d'aquest Cens.

Presidida pel conseller de Cultura de la Generalitat, senyor Ferran Mascarell, va tenir lloc el passat 17 de juny, al Palau Moja de Barcelona, la reunió Cens d'entitats de foment de la llengua catalana. A la taula, acompanyant al president, la directora General de Política Lingüística, Ester Franquesa i Marta Xirinacs, tècnica de Planificació Lingüística.

Obrí l'acte el conseller agraït als

assistents, representants de les entitats, la seua presència, Va fer esment a la importància del català com a 9a llengua d'Europa. La directora General atribuï el creixement del Cens d'entitats —va camí de les 140— a l'acció del govern, però per sobre de tot, als dirigents i als milers de persones que treballen a les entitats culturals. El català guanya presència dia rere dia, evitant una societat dual. Després van intervenir representants de deu entitats, ben

Reunió Cens d'entitats de foment de la llengua catalana

JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

diverses en els seus orígens, objectius primers i territoris, però totes elles compromeses amb la defensa del català. Va fer la cloenda el conseller, posant en valor el treball de les entitats de foment de la llengua, de voluntat incombustible, i tan necessari segons s'ha demostrat. Relegant el passat, confià en superar els reptes actuals i del futur. La cultura i la llengua són les bases més importants per la supervivència d'un poble, digué entre altres coses.

NO SOM D' EIXE MÓN

Sil·logismes del català a l'escola // Francesc Ricart

Aquests dies he pensat sovint en aquesta forma de raonament, en el moment en què arreu de l'àmbit lingüístic català, tothom s'ha manifestat per defensar-se de l'atac contra la nostra llengua orquestrat per l'Estat espanyol i, en concret, per la piconadora del PP.

Si la teua (la meua) llengua pròpia és el català, si els que tenen el català com a llengua pròpia responen contra els atacs que els infligeix l'Estat, aleshores tu i jo hem de respondre contra qui ens ataca; i encara, Si la teua llengua és el català i els qui tenen el català com a llengua pròpia es reconeixen d'una mateixa col·lectivitat, aleshores tu i jo som d'aquesta col·lectivitat... Sí, suposo que aquí ve allò de la voluntat: un és el que vol ser. D'acord, però si anem a les prioritats, és a dir, a la importància de la llengua com a component de la "personalitat" com a poble (ací, la Franja), vull pensar que la gent amb personalitat de Franja ha de voler ser identificada com a catalanoparlant i, en conseqüència, ha de voler i desitjar amb tota la força defensar aquesta personalitat; i si la defensa de la "personalitat lingüística passa sobretot, i en primer lloc, per l'escola, ERGO cal que posem tots els esforços per demanar i exigir una escola al servei d'allò més nostrat que és la nostra llengua catalana.

Doncs, amb tots els sil·logismes del món resulta que de la

Franja, de manera col·lectiva —associacions, col·lectius, entitats—, no hi havia cap representació a la manifestació del dia 14 de juny a Barcelona contra la llei Wert, per reivindicar l'escola catalana en llengua i continguts, on van acudir representants d'arreu de tot l'àmbit lingüístic: de les Illes, que pateixen una política antieducativa contra el català que ha provocat fins i tot la vaga de fam del que ja és un heroi, en Jaume Sastre; del País Valencià, on milers i milers de famílies no podran escolaritzar en valencià els seus xiquets; de Catalunya Nord, els pobrets, més desvalguts que ningú, amb l'escola i els pobles cada vegada més buits de català. Només nosaltres no hi érem i no em digueu que, a l'escola, no estem orfes, desemparats i perduts de llengua com els qui més i a expenses de la política anticatalana dels governs RR (Rajoy-Rudi).

Ara, a punt d'enllestir l'article amb els sil·logismes, m'arriben les notícies de les accions dels ajuntaments del Campell i Mequinensa contra la possible desaparició de la referència explícita de la llengua catalana en el currículum escolar, i el temor de perdre la vigència del reconeixement del nivell B... Ací no hi sé fer cap sil·logisme. Només em torna al cap una idea de sinonímia: a la Franja l'ensenyament de llengua catalana és sinònim d'ensenyament de llengua estrangera. I punt.

Consellera Serrat, la Magnànima

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

La consellera d'Educació, Universitat, Cultura i Esport del Govern d'Aragó, Dolores Serrat, va assegurar el dijous 12 de juny que a la Comunitat autònoma “no s'ha prohibit” l'ensenyament del català, si bé reclamava que “tenim l'obligació de defensar les nostres modalitats lingüístiques”. Així ho va assenyalar la consellera en la seua compareixença al ple de les Corts, a proposta del grup parlamentari de Chunta Aragonesista (CHA), per informar del desenvolupament i aplicació de la Llei 3/2013, de 9 de maig, d'ús, protecció i promoció de les llengües i modalitats lingüístiques pròpies d'Aragó.

Quina meravella, senyora Serrat! Quina comprensió i magnanimitat de part seua i de tot el govern del PP-PAR! A l'Aragó no han prohibit “encara” l'ensenyament del català, ni sortir al carrer en texans, ni ensenyar a nedar als nens, ni prendre una cervesa després de les set de la tarda, ni obliguen a portar catxirulo a la plaça del Pilar, ni han aprovat cap llei que ordeni fuetejar a qui gosi parlar català a l'esmentada plaça saragossana, ni tan sols han prohibit menjar torró d'Alacant, ni beure cava del Penedès. Són vostès uns grans lliberals, és vostè una gran indulgent i generosa. Suposo senyora consellera que vostè volia dir que “encara” no s'havia prohibit l'ensenyament del català a les escoles d'Aragó en general, i de la Franja en particular. El que no va dir és que només havien prohibit el nom del català de la Franja, perquè no existia aquesta llengua, esclar, segons vostès, malgrat que es parla des de fa molts centenars d'anys. Tampoc va dir que no hi ha cap institució científica o acadèmica, ni cap persona instruïda i amb un xic de seny, que estiguin d'acord amb la seua llei. Miri, senyora Serrat, vostè sempre serà coneguda, s'hi posi com s'hi posi, com la senyora del LAPAO. Vostè va nàixer amb barretina, però un bon dia la canvià per un catxirulo anticatalà que l'impedeix veure la realitat i no distingir el coneixement científic de les llengües de la mani-

pulada i interessada expressió, dita, popular. Té el catxirulo tan ben aferrat que fins i tot li priva del sentit del ridícul, senyora LAPAO.

No sé si per curiositat analítica dels seus pensaments, o per una morbosa, en tant que enjogassada, forma de voler interpretar els seus sentiments, més d'una vegada he pensat que li produiria molta satisfacció prohibir el català a l'Aragó. De bon grat invitaria a una copa d'un bon cava a aquell que em donés proves afirmatives feaents de la meua sospita.

De preguntes retòriques estan plens els mitjans de comunicació. Jo, per no ser menys, des de la modèstia de *Lo Finestró* li pregunto: ens podria explicar, senyora Serrat, la Magnànima, que pensa fer per defensar i protegir les modalitats lingüístiques d'Aragó? Ha passat un

Dolores Serrat a les Corts per explicar el pressupost del seu departament per a 2014
CARLOS MONCIN

any i no han fet res de res: qui dia passa, any empeny. Amb quins equips professionals compta? Fins on arriba els seu pressupost per acomplir les obligacions que l'imposa la seua llei? Fixi-s'hi si hagués estat fàcil fer una llei de llengües amb només un article: “Queda derogada la llei del PSOE i la CHA”. Ara no seria la senyora LAPAO, ni hauria de pensar, si és que ho fa, en la manera de protegir i defensar totes i cadascuna de les innumerables modalitats lingüístiques —lapaos i lapapyps i totes les seues derivacions, comarcals, locals i familiars— que s'estenen per tot l'Aragó. En quin bullit s'han ficat, senyora Dolores Serrat, millor dit, *señora Dolores Serrado!* Consellera, com a cada porc li arriba el seu Sant Martí, bon vent i barca nova! Ja fa massa temps que penso que amb vostès no hi ha res a fer.

VIGILA AMB AQUESTA BÈSTIA

Per molt inofensius que semblin, uns focs d'artifici poden convertir-se en el pitjor depredador del bosc i són una de les causes més freqüents d'incendis forestals a Catalunya. Perquè qualsevol descuit pot convertir-se en una bèstia perillosa per al nostre entorn. L'espurna d'una barbacoa, d'una radial o d'una eina de bricolatge, una cigarreta mal apagada, uns focs d'artifici, una crema no ben controlada de rostolls... La prevenció és la millor arma per combatre-les, i garantir la protecció de les persones i del medi natural.

**AL BOSC, QUALSEVOL DESCUIT POT SER EL PITJOR DEPRADOR.
EN CAS D'INCENDI, TRUCA AL 112.**

Diputació
Barcelona

Mancomunitat
de Catalunya
1914 2014

1714 / 2014

Generalitat
de Catalunya

Informa't del risc d'incendis en temps real a #vigilaambquestesbesties

@emergenciescat @112 @bomberscat @transit @meteocat @mossoscat @agriculturacat

styli ¹¹ locus

Publicació d'Iniciativa Cultural de la Franja: una eina d'intercanvi literari

any
DESIDERI
LOMBARTE

1989 - 2014

Iniciativa Cultural de la Franja

Publicació d'Iniciativa
Cultural de la Franja

Direcció:
Artur Quintana

Consell de redacció:
Pep Espluga
Loli Gimeno
Carme Messeguer
Hèctor B. Moret
Màrio Sasot

Disseny:
Esteve Betrià
Ricard Solana

Redacció
C/. Major 4
44610 CALACEIT
tempsdefranja@telefonica.net

Impressió i producció
Terès & Antolín s.c.
info@teresantolin.com

Dipòsit legal: TE-57/2009

Homenatge a Desideri Lombarte en el 25è aniversari de la seua mort

Desideri Lombarte a través de la música

Tres treballs musicals podem destacar com els principals divulgadors de la poesia de Desideri Lombarte. El primer és una gravació col·lectiva dedicada al pena-rogi: *Una roella al cor. Homenatge a Desideri Lombarte* (2002). Es tracta d'una recopilació de cançons inèdites que musiquen textos de l'escriptor matarranyenc. En la gravació hi participen els tortosins Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries que col·laboren amb el tema 'Som gent del Matarranya', Túrnez&Sesé amb 'Una pedregada en sec', 'Trist joc', 'Mils amoret's i 'La bugadera', Jean-Pierre&Mallén, duo de Queretes, amb 'Tankas d'estar per casa', 'Gust amarg', 'I jo, què sóc?' i 'Setanta quilos per a mal', Los Draps, grup pena-rogi, amb 'Els maquis', Miquel Blanc, cantautor de Calaceit, amb 'Me n'aniré' i 'L'infern dels lletraferits', la Coral del Beseit amb 'Riu la perdí' i el Duo Recapte amb 'Xarradurries' i 'Lo romanço d'aquell home que no va saber trobar el castell'. Carles Terès va ser el coordinador del projecte editat per l'Associació Cultural del Matarranya que va tenir l'escriptor com a primer vicepresident.

Per altra banda, aquell mateix any del 2002, el grup barcelonès vinculat a Torredarques, Túrnez&Sesé grava el seu primer treball discogràfic, *Quedarà la paraula* (2002) dedicat íntegrament a interpretar una selecció de lletres del poeta pena-rogi: 'Campanes de Rosalia', 'Mil d'amoret's', 'Trist joc', 'Ara vindrà', 'Vull un trosset de terra', 'Els timonets', 'Colgada la llaor', 'Ara voldria', 'Les bruixes', 'Els maquis', 'Bugadera', 'Lluny de tu', 'L'esperver', 'La fortuna', 'Gust amarg' i 'Quan no quedarà res'. Amb este primer treball el grup va irrompre en el panorama musical i va ser acollit amb un notable èxit al Principat. Obtingué el premi al millor disc català de l'any 2002 de Ràdio 4, fou el tercer classificat per votació popular com a cançó d'autor dels

prestigiosos Premis Enderroc 2002 i un any abans Túrnez&Sesé ja havien obtingut el SONA9 amb una maqueta amb alguns temes presents en el disc que es va gravar l'any següent dedicat al poeta. Com bé diuen els músics en els concerts, el grup va començar el 2000 amb tres components: Túrnez, Sesé i Lombarte. A més en els seus concerts Túrnez&Sesé també interpreten altres poemes del matarranyenc: 'Si no fore perquè', 'No em ploreu', 'Una pedregada en sec', 'El sol i la lluna' i 'No conec fortuna'. El grup ha participat en la Trobada Cultural d'enguany interpretant els poemes de Lombarte a la seua vila.

Temps al temps, grup format inicialment per un duo de les veïnes viles d'Arenys i Horta i que van començar com els anteriors musicant textos de Desideri Lombarte. Interpreten dins del seu repertori diversos temes del poeta pena-rogi: 'Joc de paraules', 'Deixa'm posar davall', 'Lluny de tu', 'Quan no quedarà res', 'Les belles paraules', 'Al mar buscant la llum' i 'Un receret de sol' títols recollits en el seu primer CD *Ratets* (2007). Un concert d'este grup a Pena-roja va iniciar els actes de l'Any Desideri Lombarte 2014.

A part d'estos tres treballs, els textos de Desideri Lombarte han estat musicats per altres grups i cantautors d'Aragó i Catalunya: Àngel Villalba, Anton Abad, El Santi no ve, Ya babé, Xeic, Mallacan i Montse Castellà.

Alguns lectors, ens consta, han conegut a l'escriptor i la seua important aportació a la literatura en català a l'Aragó a partir d'haver escoltat la recreació musical dels seus poemes. Això significa que cal donar nova vida a la paraula escrita del pena-rogi a través de diferents mitjans perquè pugui arribar a tothom, sobretot enguany que commemorem els vint-i-cinc anys del seu traspàs.

Carles Sancho Meix

Hem demanat als poetes aragonesos en català que ens envien una poesia inèdita per a l'homenatge a en Desideri Lombarte, així com també ho hem fet a dos poetes aragonesos en castellà i a dos en aragonès. En part publiquem ací aqueixes poesies, i en part ho farem a l'Styli locus del gener del 2015. El nostre més cordial agraïment a tots els autors.

De la muntanya al cel

Aurelia Lombarte i Segura

Del Molinar perdut entre pins ben plantats
i terra bona, que als que allí treballaven,
no els va faltar mai lo pa.
L'un i l'altre que propet estan del cel!!!
Tu, poeta enamorat, de tanta bellesa,
te tenie *cautivat*.
Bosc endins, caminant sense pressa,
arribant, vas vore la claror.
Un núgol blanc fet de cotó
i plomes fines, que al vore'l
te vas dir: «allí seré feliç,
en les puntes dels dits acariciaré el vent, la lluna i el sol,
i el dia qu'el cigne de Rosalia
regalo les plomes, farem un niu tovet i calentet pa natres dos».
Desideri, i natres, mentres, que fem?,
Vint-i-cinc anys sense la teva ploma,
aprenents de poetes i ignorants.
Crec que no mos quede més que dir:
que tu seràs sempre el més gran,
el Mestre que va escriure les coses
més boniques i senzilles.
El que li va donar a Pena-roja i a tot lo Matarranya,
el senyoriu i rang que se merixie.
Agraïts, t'enviem l'homenatge de tothom,
ja que els teus poemes han passat a la història,
gravats en lletres d'or.
Desideri, vas ser i seràs, sempre el primer,
lo més il·lustrat, Senyor i Poeta i d'esta bella terra,
lo més enamorat.

Collita a la vesprada

Susana Antolí

Quan les canes ornin los meus cabells
me compraré una masada,
amb una lluna capdell de seda,
finestrons de blavet, balconada que assossega,
contar bancals en lloc d'anys,
escoltar la figuera cançonera.

Sembraré estius i romanços,
serenor i tonadetes seran collita a la vesprada,
contemplaré les espurnes tornar-se estrels,
als peus calor de flama.

Los grills m'adormiran
quan jugui a l'amagat la són;
descalça per un regueret de marietes
acompanyaré el cante a la font,
mentre deslligaré els lligams
d'altres vides que ja no hi són.

Amb records d'infantesa faré coques de mel,
amb los de joventut, codonyat,
amb los següents sopetes bullides
que fan de bon mastegar.

I la pau enfilrà l'agulla
que brodarà la mortalla meua,
sac amb olor de romer i espígol
i coixins de roella.
Amb un somriure als descalços peus marxaré;
això, si arribo a vella.

Os ziadadanos ocupan as carreras*Francho Nagore*

Un poema en omenache a desideri lombarte
En o suyo cabo d'año

Os ziadadanos ocupan as carreras

Os ziadadanos ocupan as carreras
en busca
d'o banquero anarquista de Pessoa.
O que troban son porras e toczazos
qu'esfienden
congresos, ofizinas e interpresas.
Pordemás rechiran por as plazas
o rastro
de bel economista antisistema.
Como os fongos d'agüerro por a selba
rechitan
de as enrueñas as biellas estruturas.
Qui teneba intereses en a bolsa
contina
á mantener-se por denzima d'a mierda.
Os gobiernos aduyan á ra banca
metendo
dineros sin talento en as suyas carteras.
Tanimientres os que teneban ampres
s'afogan
prebando á no morir de fame y pena.
Ye o trunfo d'os piratas en o mundo,
que matan
por o manullo d'os filos d'o sistema.

Dol*Josep San Martín Boncompte*

El braçal passa a tocar
del camp on hi ha la prunera.
Aigua tèrbola,
envermellida pels llims
recollits llepant les terres
que havia de sadollar.
Les arrels asedegades,
s'hauran, ara, embotornat.
No sé per què estan de dol
els botons de flors lilades
que despunten a les branques.
Potser glaçarà a la nit
i demà hauran mort, de sobte,
sense acabar de florir.

Amb tu*Hèctor B. Moret*

Si ara, amb força i seny, de lluny t'admiro
i m'aixeco més pur pensant en tu,
i te tinc ben endins i més t'espero,
sense culpa ni enveja de nengú.

Si de lluny aspre i malcarat se't veu
i cruel, freda i amarga la mirada,
quan se't mira d'a prop se't sent la veu
tèbia i prima, redona i ben formada.

Més que estar a prop de tu, vull recordar-te,
recrear-te i florir com t'imagino
i estar amb tu lluny d'ací, sense enganyar-te.

Ai! Mon germà, mon semblant, com t'enyoro!
Quants mots haig d'estrafer per oblidar-te?
Quins versos haig d'amprar per agradar-te?

Parar esment*Montserrat Gort Solé*

Ho guardo a la memòria,
haver estat aigua, terra, foc,
mixó, flor, mosca, borinot,
herba, esbarzer, pedra, ametller...

Obstinada en desaprendre
per poder seguir fent via,
-esborrades les emprentes
barrejats els caminals-
perdo olfacte, gust, oïda,
vista, tacte, dies, vida.
I al cau d'una lletania
feta d'aire i veus d'infant,
sento a voltes la fiblada
que m'etziba algun record.

Faig llavors pas de gegant
i recupero el silenci.

Vinculat al teu nom*Juli Micolau*

Terra, vinculat al teu nom,
he vist cingles i falcons.
Estic terrejant pel terror,
entre un terròs sec i antic
a prop d'un camp erm.
Un vallissó curt i estret
d'un hort mort ple de fenàs
té desig de bassa i joncs
pel barranc dels barrancs,
el de les Canals,
tocant als tolls de Carbó,
mirant-se les freixeres i xops,
pins i mil·lenàries oliveres;
somnia verd d'arròs humit
i l'aire fresc de la mar,
l'alè diví dels déus
camí del vers, destí
oposat al vent del cerç
i, sobretot, amic dels mots.
Serra: un coster calitjós
fa convit fratern
per a buscar les ombres,
aigua dels fontanals,
fruits del paradís
i l'ample enteniment.

Palabra que viene y va*Alfredo Saldaña*

Errancia del poema:

habla bárbara y extranjera
 que emerge a la intemperie,
 a cielo abierto, sin ley, amo,
 denominación de origen
 ni servidumbre de paso que respetar,
 enfrentada a la historia y a la vida
 para denunciar lo abyecto
 en estos tiempos
 de podredumbre
 y renovada miseria,
 relato indomable, insumiso
 a cualquier norma,
 práctica que en la construcción
 de sus propias imágenes
 conlleva el estigma
 de su misma destrucción,
 la señal inequívoca
 de su inminente
 y blanca desaparición,
 experiencia en la que una voz
 se deja oír
 para pronunciar y fijar
 en el alféizar del aire,
 expuesta a la deriva,
 esa palabra sin temblor
 que surja del arrabal
 donde las emociones
 se hacen fuertes al perderse.

Desierto de agua: errancia del poema.

Sense inspiració*Josep Miquel Gràcia*

Forcada de gra i palla
 contra el vent,
 vent de gregal,
 massa vent:
 gregalada gran.

Ni palla, ni gra,
 ni versos, ni paraules,
 ni tan sols lletres
 m'han quedat.

Les muses fugen
 i jo darrera amb les mans buides
 recercant.

L'any que ve
 tornaré a sembrar,
 a segar, a batre i a ventar.

Avui fóra millor
 rastrejar les pedres
 del Mas del Molinar

Tornaré*Carmeta Pallarés Soro*

Tornaré a les arraïls
 per a beure dels records l'aigua
 que m'apagarà la set
 quan me pugue l'enyorança.
 Tornaré a les olors
 del romer i l'argilaga
 del pa calent dins del forn
 i de la tiarra banyada.
 Tornaré a buscar la llum
 del sol i la lluna blanca
 retallada en un cial
 de nit clara i estrellada.
 Tornaré per a escoltar
 de la història la paraula
 en la llengua que em tindrà
 ara i sempre enamorada.

Tornaré a les arraïls
 per a donar saó a la tiarra.